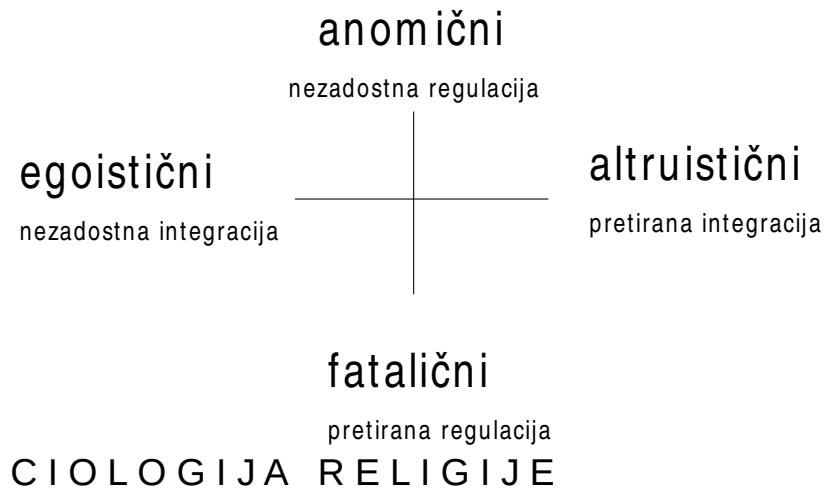

Tipi samomora- glede na družbeno kohezijo in kontrolo

SOCIOLOGIJA RELIGIJE

I. UVOD: BOGASTVO RELIGIJ - VABILO K SOCIOLOGIJI RELIGIJE

1. Religija, religije, verstva in sociologija religije

- v času komunistične revolucije- mnenje o izumiranju religije
- danes pa spet številni avtorji opozarjajo, da pomen religioznosti narašča- zanimanje za religioznost (vpliv novih kultur)

2. Verski atlas sveta in Evrope

Verska podoba sveta- pluralna (različna verstva); različnost pa se pojavlja tudi znotraj posameznih - posebno največjih svetovnih - verstev. Verska podoba sveta je podvržena nenehnemu spreminjanju.

- krščanstvo: 1/3 (od tega 1/2 katoličanov, kar je 1/5 človeštva)
- islam: 1/5
- neopredeljeni: 1/5

longitudinalno- v daljšem časovnem obdobju: spreminjanje posameznih verstev glede na svetovno prebivalstvo: delež Z kristjanov (katoličanov in protestantov) se v 20. stol. poveča, delež V ali pravoslavni pa zmanjša. Poveča se delež muslimanov in nereligioznih. Vsa ta povečanja gredo na račun zmanjševanja religioznih v populacijsko najštevilčnejši Kitajski. Za to dinamiko je pomemben politični dejavnik.

Evropa- pretežno krščanska, vendar obenem versko izrazito raznolika. Od dežele do dežele so velike razlike: od zelo katoliških Irske in Poljske, pa do izrazito ateizirane Češke.

Stoezel: štiri tipi evropskih držav: **katoliške** (Španija, Italija, Irska), **pretežno protestantske** (Danska, Velika Britanija in Severna Irska), **mešane** (Zahodna Nemčija) in **religiozno zelo laično regijo** (Francija, Belgija, Nizozemska, in po možnosti Anglija).

Apd 1, 14-15 sugerirajo, da je bilo nekaj mesecev po Kristusovem križanju in vstajenju 120 vernikov, na drugem mestu (Apd 21, 20) pa isti vir govori o 5000 vernikih. Zelo hitro širjenje krščanstva, nekako o 40% rasti na desetletje. Na začetku 4. stoletja, ko dobi krščanstvo svobodo, pa naj bi v grško-rimskem imperiju že okoli 16,6% kristjanov. Srednjeveška Evropa je bila v celoti krščanska.

Moč neke religije se seveda ne meri le po številu vernikov. Religija namreč ni vsota vernikov, ampak posebna in kompleksna resničnost. Poleg »notranjega sveta« imajo tudi zunanjo stran (verske nauke, simbole oziroma obrede, oblike organiziranosti).

Sociološko proučevanje religije nikakor ne more ostati le pri empiričnih podatkih, ampak išče neko globljo, kompleksnejšo resničnost, ki jo skuša izraziti z bolj splošnim spoznanji.

3. Demografsko verska (konfesionalna) podoba Slovenije

Verska pripadnost v Sloveniji po popisu prebivalstva: **padec deleža katoličanov** (za 13,22%) in porast tistih, ki niso želeli odgovoriti (od nekaj nad 4% na skoraj 16%). Skoraj za 10% se je zmanjšalo število nekonfesionalnih vernikov (vernih, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi ali cerkvi). Občutno se je povečal tudi delež neverujočih (za skoraj 6%). Povečalo se je število tistih, ki na vprašanje o vernosti niso hoteli odgovoriti.

Evangeliki (protestanti) večinoma živijo v Prekmurju. Večina muslimanskih in pravoslavnih vernikov je prišla v Slovenijo s priseljevanjem iz republik nekdanje Jugoslavije – v večjih industrijskih središčih (npr. Velenje, na Jesenice). Nova verska gibanja v glavnem delujejo v največjih mestih.

sociologija (religije):

- opisuje družbene/religiozne pojave
- izlušči dejavnike družbenega/verskega dogajanja;
- skuša ugotoviti zakonitosti verskega delovanja (napoveduje, kako se bodo stvari odvijale v prihodnosti).

Izhodišče našega proučevanja religije/družbe pa je vseskozi tudi v tem, da je resničnosti skupnega življenja **zelo kompleksna**, in je **ne poznamo** -vprašamo se, koliko se ljudi se pri nas počuti srečno ali pa nesrečno. precejšnje presenečenje- Slovenci smo med narodi srednje in vzhodne Evrope najbolj srečni. Če pa te podatke primerjamo z drugimi evropskimi narodi, pa ugotovimo, da je slovenska populacija glede na srečnost zelo nizko (spodnja četrtina). Empirični podatki tudi pokažejo, da so mladi v večini držav (izjema so Nemčija, Velika Britanija, ZDA) bolj srečni, kot pa starejše generacije populacije.

4. Kaj je torej sociologija (religije) in čemu služi?

Izraz sociologija-1838 prvi uporabil August *Comte* za sistematični študij družbe v vseh njenih aspektih.

Sociologija proučuje celoto človekovega družbenega vedenja- družbene odnose, pravila vedenja, norme in vrednote, ki te odnose regulirajo – in ki v njihovih trdnjših oblikah prehajajo v institucije.

Sociologija je razpeta med poloma družbe (makro perspektiva) in posameznika (mikroperspektiva). Sociologija kot **duhovna** veda - družba kot enkratni zgodovinski pojav in kot **naravoslovna** znanost- družba z določenimi splošnimi zakonitostmi (cilj znanosti- napoved dogajanja v prihodnosti).

- etimološki pomen pojma sociologija (*socius*: družabnik in *logia*: veda): znanost o družbi.

-sociologija religije- proučuje odnose med religijo in družbo; neodvisna metodologija

obča sociologija: splošni vidiki družbenega življenja (□ soc.rel.- posebna soc.).

filozofija religije: najbolj splošna veda o religiji, ki se ukvarja z racionalno obravnavo in kritiko religije. Boga skuša splošno opredeliti. Nevarnosti, da religijo zreducira na raven racionalnosti.

psihologija religije: psihološka dejstva: zaupanje, varnost, ljubezen... Psihologija proučuje religijo predvsem kot individualno-psihološki pojav. Sociološko raziskovanje je bolj usmerjeno na zunanje vidike verskega življenja (rituali, skupnost, organizacija).

religiologija: znanost o religiji, religioznanstvo.

Sociologija religije je znanost, ki izhajajoč **iz svojih hipotez skuša priti do adekvatnega razumevanja predmeta**, pri čemer ugotavlja konstante in regularnosti, interpretira njihovo genezo, odnose, dinamiko, intenziteto, usmerjenost; prizadeva si priti do posplošitev in teorij religiozne resničnosti.

5. Nastajanje sociologije

Človek se je spraševal o izvoru in usodi svoje družbe, zanimali so ga poglavitni dejavniki skupnega življenja: zakaj je tako?

-tendenco k posplošitvam: ljudje so se izrekli o rednih in izrednih družbenih pojavih

Miti, religija, filozofija in zgodovina so predhodnice sociologije.

obdobja (pred)zgodovine sociologije:

a. Predsociološko (mitsko) pojmovanje družbe

Mit je legenda, "zgodovina", ki spremlja obredje (praznovanje). V njem se združujejo kozmološke, antropološke, družbene, moralne in druge razlage sveta. Mit je središče skupne zavesti. V mitu se nahajajo elementi kasnejše diferencirane duhovne kulture (religija, znanost).

V času filozofskega in znanstvenega pojmovanja družbe se zaradi psiholoških in družbenih razlogov delno ohrani mitični način razlaganja družbe- politični mit. Danes opazimo, da znanost dobiva značaj mita.

b. Antična in srednjeveška misel o družbi v okviru splošne filozofije:

Grčija: kulturno (jezik, vera) enotna, politično pa razdrobljena v množico samostojnih polisov. Atenci so ustvarili visoko obliko demokracije (čeprav so bili iz demokratičnega odločanja izključeni tujci, ženske, dolžniki, prebivalci okoliških vasi in sužnji). Trdili so, da so državo ustvarili ljudje (niso več zagovarjali njenega božanskega porekla). Prej pa so ljudje živeli v preddržavnem, "naravnem" stanju, kjer je vladalo naravno pravo.

Platon - nauk o povezanosti narave, družbe in človeka.

1. začetek: **aristokracija** (vlada manjšina najboljših, najmodrejših); začne se kvariti in se pretvori v 2. **timokracijo** (vladavina ambicioznih vojščakov); z obogatitvijo se vladavina spremeni v 3. **oligarhijo** (vladavina bogatih, gre jim le za svojo korist); zato se revni združijo ustvarijo 4. **demokracijo**. Ker pa siromaki niso zmožni ustvariti trajno vladavino, se nadnje povzpne en človek, ki vlada v svojo korist - to je 5. **tiranija** (najbolj pokvarjena oblika oblasti). Po zamenjavi nekaj tiranov pride na oblast modrec, kar pomeni, da se proces začne odvijati znova.

Ta razvoj je mogoče zaustaviti, ko bodo vsi ljudje delali tisto, kar jim je po naravi usojeno. Pri tem je izhajal iz *tripartitne klasifikacije ljudi*: - ljudje, v katerih prevladuje **nagon** (proizvajalci, imajo družino in čuvajo imetje); - ljudje, v katerih prevladuje **volja** (naj bodo vojaki); - ljudje, v katerih prevladuje **razum** (popolni ljudje - zato ne potrebujejo nobenih institucij in predpisov - naj vladajo brez omejitev; posvečajo naj se izključno kontemplativnim in intelektualnim dejavnostim).

Aristotel: človek je **zoon politikon** (politična žival), torej »družbeno bitje«. ---- dva sistema družbenega življenja: političnega in ekonomskega. Suženstvo je smatral za naraven pojav (suženj je govoreče orodje). Razpravljal je o delitvi dela in vneto zagovarjal privatno lastnino, češ da le ta odgovarja človekovi naravi (kolektivna lastnina pa ne spodbuja dela). Idealna država ni uresničljiva, ker ni absolutne pravičnosti. Najbolj je cenil demokratično ureditev (ker pa narod ni sposoben, da sam neposredno odloča, se je zavzemal za predstavniško demokracijo). Mnogi smatrajo za začetnika politične sociologije.

V Stari Grčiji- filozofske šole:

Stoiki - enakost vseh ljudi

Epikurejci - sebičnost je korenina človeškega

Antični Rim - tržno, in organizacijsko usmerjen.

Srednjeveška družbena misel: razlagalci družbenega dogajanja - **teologi**. (npr. Avguštín in Tomaž Akvinski). Razmišljajo predvsem o "božji državi" na zemlji.

zgodovinarji: npr. arabski zgodovinar islama v severni Afriki Ibn Khaldun (14.stol.) obravnava odnose med nad- in podrejenimi in govori celo o tehnikah, kako priti do oblasti in jo obdržati.

Renesanse in razsvetljenstvo (17.stol.)- zanimanje za družbena vprašanja:

Descartes - hoče reševati posameznika pred institucijami.

Leibnitz- mrtve atome (Descartes) je nadomesti z živimi monadami; Bog je pramonada, ki vse monade usklajuje v harmonično urejen svet.

Pascal , človek kot revež pred veličino stvarstva

17. in 18. stol. **Voltaire** -značilnosti družbe: enakost v dobrinah, splošno poštenje, obče dobro naj bi bili temeljni elementi nove meščanske utopije.

Montesquieu- v evropski zavesti je odkril sociološko razsežnost. Zveza med kulturnimi (navade, religija) značilnostmi in družbenimi institucijami. Torej ne more biti najprej država predmet zanimanja družbenega misleca, ampak zadaj stoječa družba- "kopernikanski obrat". Zakoni naj bodo prilagojeni fizičnim karakteristikam dežele, tudi klimi in velikosti. Smatrajo ga za predhodnika francoske revolucije.

Rousseau- napredek pomeni družbeno nesrečo. Moderna civilizacija je ljudi oddaljila od narave in jih zaradi izgube notranje svobode potisnila v sužnost. Svoboden pa je človek pri volitvah

Saint Simon- utopični socialist, skupnost gospodarjev in delavcev

* * *

Ob izteku 18. stol.- prepričanje, da je družbeno dogajanje podrejeno določenim zakonitostim. Lahko rečemo, da teološke razlage več ne zadostujejo. Družbeno življenje začenjajo videti kot človeško dejavnost, za katero je potrebna posebna znanstvena disciplina.

c. Začetki samostojne družbene vede - Comte

Auguste Comte (19.stol.) Saint Simonov učenec; oče sociologije:

- je avtor pojma "sociologija" , prej: nova znanost (Vico); znanost o človeku (Hume); družbena fizika (Simon)- sestavljena iz lat. in gr.besede- proces znanstvenega in družbenega razvoja

Že v mladosti je zavrgel vero v Boga. Spoštoval je znanost. Ustanovil je "Pozitivno društvo". Proti koncu življenja pa začne snovati "religijo človeštva"- pozitivna religija katere najvišji pastir je sam. Ekonomisti = voditelji vernikov. Namesto Boga priznava človeštvo za najvišjo vrednoto..

-delo v 6. zvezkih: "Cours de philosophie positive" . pozitivna filozofija: pri spoznavanju moramo začeti s tistim, kar vemo neposredno iz izkustva in se odreči iskanju tistega, kar se skriva za fenomeni.

tristadijski zakon, družbenega in duhovnega razvoja:

OBDOBJE	UREDITEV	VODILNI SLOJ	ENOTA	RED
TEOLOŠKO	militaristična	duhovniki, vojaki	družina	dom
METAFIZIČNO	legalna	filozofi, pravniki	država	kolektivni
POZITIVNO	industrijska	ekonomisti, znanstveniki	človeštvo	univerzalen

Religijo je postavil v »otroško« dobo razvoja človeštva, v zrelejših obdobjih zgodovine pa bo odveč.

Menil je, da predvsem dve silnici spodbujata razvoj:

- številčna rast prebivalstva (vodi v delitev dela in nove medčloveške odnose);
- dolgočasje (zato si ljudje izmišljajo nove ideje).

Razmejil je predmet sociologije v *statični* in *dinamični* vidik. Družbene vede je afirmiral kot pozitivno znanost.

bistvene pomanjkljivosti njegove sociologije: delitev v tri obdobja je blizu zgodovinskemu determinizmu; površnost pri razlagi dinamičnih sil razvoja; glede religije človeštva je utopičen; sociologiji pripisuje odrešujočo oz. religiozno vlogo.

Spencer- oče sociologije, evolucionist; Evolucija družbe je v prehodu od militaristične k industrijski družbi.

Med soustanovitelje sociologije (religije) sodi tudi *Marx* in marksisti- razredni boj med vladajočim in podrejenim razredom. Religija je opij ljudstva.

6. Od začetkov klasičnega obdobja sociologije in sociologije religije

Sociologija je postajala avtonomna znanost.

"Klasično obdobje":

a) Emile DURKHEIM: Religiozna narava družbe -francoska sociološka šola

Izhaja iz močno religiozne judovske družine.

-pozitivist (sam se oceni za agnostika). Durkheim se je identificiral z levim taborom.

Po jasni zmagi levih, je bilo l. 1905 uresničeno načelo ločitve Cerkve in države (iz državnih šol izključen verouk). Vlada je naročila Durkheimu, naj razišče, kako brez verouka otroke moralno vzgojiti. Prepričan je bil, da sociologija na ta problem lahko odgovori oziroma nadomesti verouk. Cilj: s pomočjo sociologije pomagati družbi v krizi Družbena resničnost lahko razlagajo le družbene vede z objektivno metodo (statistika, merjenje, opazovanje).

S pomočjo statističnih podatkov je ugotovil, da je samomor pogostejši med katoličani kot Judi, med protestanti pa še višji kot katoličani. Prav tako višji med moškimi kot ženskami; tudi več med izobraženimi. Ti podatki so potrjevali njegovo domnevo, da je pri tem odločilno dejstvo integracija družbe, katere je manj med protestanti, izobraženimi, moškimi.

Tipi samomora po Durkheimu

Anomija: brezpravje; solidarnost deficitarna. Do anomalije prihaja v časih hitrih družbenih sprememb, ko prejšnje norme izginjajo, novih pa še ni.

b) Max WEBER: Religija in vloga verskih (etičnih) vrednot- nemška sociološka šola

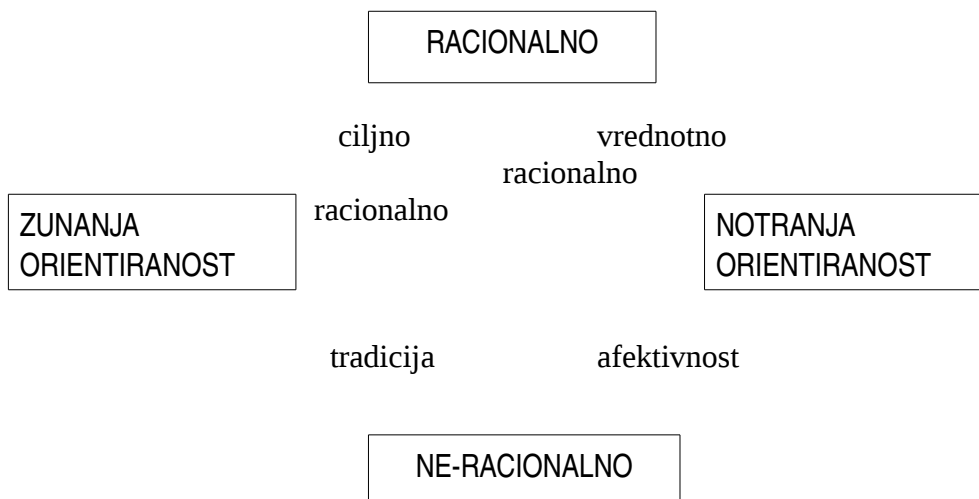
-oče moderne sociologije, razumevajoče sociologije, »vrednotno svobodno sociologijo«.

Sin protestantskih staršev. Dokazoval, da nastanek moderne («kapitalistične») družbe ni odvisen le od ekonomskih dejavnikov, ampak tudi od človeškega duha. Družba je skupek družbenih odnosov množice delujočih individuov.

4 idealne tipe družbenega delovanja:

- a. **Vrednotno racionalno** : nekdo deluje izključno na temelju prepričanja, vere, vrednot, ne glede na okoliščine in učinke. Nekdo daruje za karitas, ker je to dobro, pri tem pa se ne sprašuje, koliko mu bo to koristilo.
- b. **Ciljno racionalno delovanje**:: nekdo deluje tako, da uresničuje lastne cilje, pri tem pa upošteva okoliščine in sredstva (npr. nekdo daruje za karitas (tudi zato), ker se mu to šteje v davčno olajšavo).
- c. **Afektivno**: delovanje pogojujejo čustveni motivi, afekti, duševno stanje.
- d. **Tradicionalno**: nekdo ravna iz navade, kar se je delalo že od nekdanj, posnema običaje

Schema : Tipi delovanja (akcije, aktivnosti)

Opaža evolucijo od tradicionalnega v smeri vedno bolj racionalnega delovanja (**proces racionalizacije** v Z svetu- povezan s **procesom diferenciacije** celotnega življenja- kompleksnost življenja: narašča delitev dela; politika, družina, religija... pa postajajo vse bolj avtonomni – tudi zato, ker vsak razvije svojo terminologijo, ki je drugim podsistemov večkrat nerazumljiva.

Weber je zelo natančno analiziral mnoge **družbene vloge**- razlikuje tri vrste avtoritete:

- ▣ **tradicionalno**- temelji na sorodstvenih vezah
- ▣ **karizmatično**- odločilne osebne kvalitete voditelja
- ▣ **racionalno**- legitimnost norm.

Karizmatična skupnost (ki se zbere ob karizmatičnem voditelju) je tudi prva stopnja **institucionalizacije** religije, ki sledi trem obdobjem:

1. **karizmatično obdobje**
2. **rutinizacija karizme**
3. **institucionalizirana verska skupnost**

c) **BELLASH**- esej: Civilna religija in pa po evolucionistični teoriji religije- 5 stopenj razvoja religije.

Za izhodišče mu služita predvsem Durkheimov evolucionizem in Parsonova sociologija (njegov učenec). Zgodovinski razvoj družbe in religije pogojuje rastoča diferenciacija družbe in religije. S tem razvojem se povečuje človekova svoboda naproti naravnemu okolju, pa tudi fleksibilnost v prilagajanju okolju.

d) STARX- religija kot sestavljen pojav – peterih razsežnosti: izkustvena, obredna, ideološka, intelektualna, posledična.

Sociologija religije – ključne teze

Fürstenberg:

- **Kompenzacijska teza:** religija na mikrosociološki ravni, kot nadomestek za tusvetne želje, ki jih družba ne zmore zadovoljiti. Marx (religija= opij ljudstva).
- **Integracijska teza:** religija na makrosociološki ravni. Francoski sociologi z Durkheim na čelu. Glavna naloga religije je vzpostavitev enotnosti določene družbe. Durkheim: Bog je le simbol družbe in religiozno delovanje le izraz družbene enotnosti.
- **Sekularizacijska teza-** raven družbenih sprememb. Opisuje proces postopnega odmikanja načinov vedenja od religije in cerkvene vezanosti. Max Weber in Ernest Troeltsch, »cerkveni sociolog« Gabriel Le Bras. S sekularizacijo se do danes ukvarja veliko avtorjev, med njimi pa ni enotnega mnenja – eni vidijo sekularizacijo kot zelo ključen pojav, drugi pa že govorijo o krizi sekularizacije.

Institucionalizacije religije. Avtorji (od Gehlena) poudarjajo, da je človek bitje, ki po svoji naravi **teži k določeni varnosti**. Zdi se, da ima pri tem nepogrešljivo vlogo verovanje, saj brez verovanj niso možne. S tem se religija pokaže kot sredstvo reševanja temeljnih življenjskih vprašanj, do ponudbe življenjskega smisla (Luckmann).

7. Odnos katoličanov do sociologije

Carrier -štiri obdobja:

- **obdobje opozicije:** ker prvi sociologi (Comte, Spencer, Durkheim) niso skrivali agnostičnih in ateističnih namenov, je razumljivo, da je katoliška Cerkev sprva novi znanosti nasprotovala
- **obdobje postopnega in previdnega sprejemanja:** ko so postajali sociološki pojmi manj ohlapni in so s tem izginjali mnogi nesporazumi.
- **obdobje sodelovanja** in prvih prispevkov Katoličanov, npr. Federic Le Play

Gabriela Le Bras- religiozna sociologija. 5 kategorij vernikov: sezonski konformisti, praktikanti, pobožni, krščeni-nepraktikanti, krščeni-nepripadniki. Zaslužen je za odstranjevanje predsodkov pred novo znanostjo.

Z njim sociologija postane **ena izmed znanosti o religiji:** nastanejo prvi katoliški sociološki instituti (v Rimu, Louwenu in mnogi v ZDA).

Katoličani razvijejo posebno smer sociologije religije- **PASTORALNA SOCIOLOGIJA**.

2. Vatikanski koncil

Vatikanski koncil: novejši razumevanje pomena sociologije oz. **družbenih ved v Cerкви**. Cerkev mora pri svojem poslanstvu »v zadostni meri poznati in uporabljati ne le teološka načela, ampak tudi izsledke svetnih znanosti, zlasti psihologije in sociologije, tako da bo tudi vernike mogoče voditi k čistejšemu in bolj zrelemu verskemu življenju« (CS 62,2).

V Sloveniji

O sociologiji so veliko pisali že bogoslovni profesorji **Krek, Ušeničnik, Jeraj**. Po 2. svetovni vojni prevlada marksistična sociologija religije; med najbolj znane sociologe religije sodita **Roter** in **Kerševan** (začetki v 65-ih).

1957 mariborski škof **Držečnik** ustanovi mariborski pastoralno sociološki krog ter na 2. vat. koncilu spregovoril o pomenu sociologije in vplival na stališča celotne Cerkve.

Sklep: Poseben predmet in metoda raziskovanja

Zgodovinski pogled je pokazal na težavnost objekta raziskovanja. Ni predmet sociološkega proučevanja religije vera ali milost, marveč le objektivizacije vere (verske izkušnje) – kako jih živijo v okviru neke družbe.

SOCIOLOŠKA METODA je metoda humanističnih in družboslovnih ved, pri čemer so ključni trije koraki: PROBLEM-HIPOTEZA-VERIFIKACIJA